

ชื่อเรื่อง : การศึกษาเปรียบเทียบระบบการจัดการศึกษาแบบไตรภาคและแบบทวิภาค
ผู้วิจัย : รองศาสตราจารย์ ดร. อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ และคณะ
ปีที่จัดพิมพ์ : 2548
แหล่งทุน : ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยสถาบันจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

บทคัดย่อ

การวิจัยสถาบันเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ 4 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงระบบการบริหารอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้แบบสหกิจศึกษา (2) เปรียบเทียบรูปแบบระบบการจัดการศึกษาแบบไตรภาคกับระบบการศึกษาแบบทวิภาค โดยศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการจัดการศึกษาแบบไตรภาคและแบบทวิภาค รวมทั้งแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดของทั้งสองระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ในแนวทางสหกิจศึกษา (3) เสนอแนวทาง ประเด็นต่าง ๆ ในการปรับระบบ และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหากมีการเปลี่ยนแปลงการศึกษาจากระบบหนึ่งไปเป็นอีกระบบหนึ่ง และ (4) เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงรูปแบบการบริหารการศึกษา ให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

การวิจัยครั้งนี้ครอบคลุม 8 สถาบันอุดมศึกษา และ 1 วิทยาเขต ใน 4 ภาค ที่มีการจัดการศึกษาแบบไตรภาคและทวิภาค ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน สถาบันเทคโนโลยี พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง และมหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่และปัตตานี โดยมีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีและมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์เป็นกลุ่มตัวอย่างของสถาบันอุดมศึกษาที่จัดแบบไตรภาค

ประชากร คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร นิสิต/นักศึกษา และผู้รับผิดชอบงานด้านต่าง ๆ ของสถาบันอุดมศึกษา คือ ด้านงบประมาณ อาคารสถานที่ ห้องสมุด กิจการ นิสิต/นักศึกษา ทะเบียนประมวลผล เทคโนโลยีสารสนเทศ การฝึกวิชาชีพ/สหกิจศึกษา รวมถึงผู้รับผิดชอบการฝึกวิชาชีพ/สหกิจศึกษาในสถานประกอบการ และนิสิต/นักศึกษาในโครงการสหกิจศึกษา/ฝึกวิชาชีพ คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม 12 ชุด เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เชิงคุณภาพเก็บข้อมูลโดยการจัดอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) และ/หรือสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการใช้แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ และการเรียนการสอน และกลุ่มนักศึกษา และการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า t-test ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์โดยการจัดกลุ่ม วิเคราะห์เนื้อหาตามความเหมาะสม

ผลการศึกษามี ดังต่อไปนี้

1. แนวทางการพัฒนาและปรับปรุงระบบการบริหารอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับแนวคิดการปฏิรูปการศึกษา

แนวทางการพัฒนาและปรับปรุงระบบบริหารอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษามี 5 แนวทาง คือ (1) การเร่งรัดกระบวนการผลิตผู้สอนให้ได้มาตรฐานและคุณภาพ (2) การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้อให้ผู้เรียนเป็นคนคิดเป็น (3) สนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาวิธีการเรียนการสอนและหลักสูตร (4) นิเทศและประเมินผลการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง และ (5) กระตุ้นการมีส่วนร่วมระหว่างผู้เรียน ผู้สอน สถาบันการศึกษา และชุมชนกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อปฏิรูปการเรียนการสอน

การวิจัยพบว่าโดยภาพรวมของการจัดการอุดมศึกษา ผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้งผู้บริหาร ผู้สอน และผู้เรียนต่างมีระดับการรับรู้ของความจำเป็นในการปฏิรูปการเรียนรู้อย่างไรก็ตาม กระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นส่วนใหญ่ แต่ที่มีการปฏิบัติในระดับต่ำ คือ การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการสอน การสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอน และพัฒนาการเรียนรู้

ในช่วงการปรับเปลี่ยนจากระบบทวิภาคเป็นระบบไตรภาค มหาวิทยาลัยรังสิตได้ประสบปัญหาหลายประการ เช่น การปรับตัวของคณาจารย์ เจ้าหน้าที่และนักศึกษา ระยะเวลาที่กำหนดในแต่ละภาคเรียนทำให้ผู้สอนต้องเร่งรีบทำการสอนตามเนื้อหา ส่งผลกระทบที่สำคัญต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ส่วนการดำเนินงานแบบสหกิจศึกษาของสถาบันการศึกษา มีหลักการที่ดี เสริมประสบการณ์และทักษะ และเป็นการเปิดโลกทัศน์ของการเรียนรู้ออกจากสถานการณ์จริงของนักศึกษาด้านวิชาชีพเพิ่มจากที่ได้เรียนในห้องเรียน ช่วยหล่อหลอมวุฒิภาวะใหม่ให้นักศึกษาเป็นผู้ใหญ่ขึ้น ช่วยเหลือตนเองมากขึ้น

สถาบันอุดมศึกษาทั้งแบบทวิภาคและแบบไตรภาค มีจุดอ่อนร่วมกัน 5 ประเด็นสำคัญ คือ ขาดการพัฒนาบุคลากรในระหว่างประจำการอย่างสม่ำเสมอถึงวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ขาดการตรวจสอบศักยภาพและความพร้อมของผู้เรียนที่เข้าเรียนใหม่ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้อันร่วมกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษา ไม่ปรากฏชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม ขาดความชัดเจนในการใช้กระบวนการทัศน์ของการศึกษานอกระบบ มาช่วยจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนทั้งในสถาบัน นอกสถาบัน และนอกกับในเวลาเรียน

2. เปรียบเทียบรูปแบบการจัดการศึกษาแบบไตรภาคกับการศึกษาแบบทวิภาค

ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการจัดการศึกษาแบบไตรภาคกับการศึกษาแบบทวิภาค ต่างก็มีปัญหาในระดับน้อยถึงปานกลางเป็นส่วนใหญ่ในหลายด้าน ทั้งการบริหาร การจัดการเรียนการสอน และการสนับสนุนการเรียนการสอนในสถานศึกษาและสถานประกอบการ แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันแล้ว ปัญหาของทั้งสองรูปแบบไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. แนวทางในการปรับระบบและผลกระทบ

บูรณาการระบบการเรียนการสอนที่พึ่งพาระบบชั้นเรียนแบบดั้งเดิมกับการเรียนการสอนแบบใหม่ ที่ประกอบด้วยการศึกษาทางไกล การใช้ E-Learning ตลอดจนการใช้ชุดการเรียนรู้สำเร็จรูป การใช้วิธีการเรียนด้วยตนเองและการใช้วิธีเรียนและสอนข้ามชั้นเรียนข้ามมหาวิทยาลัย/สถาบันอุดมศึกษาผ่านระบบ Teleconference หรือ Internet เป็นต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ ไม่พบว่ามีข้อเสนอที่เด็ดขาดในการให้ปรับเปลี่ยนจากการเรียนการสอนแบบไตรภาคไปสู่แบบทวิภาค หรือเปลี่ยนจากทวิภาคเป็นแบบไตรภาค แต่อาจดำเนินการปรับปรุงให้มีมากกว่าหนึ่งวิธีการเรียนการสอนได้ ในบางหลักสูตร โดยให้ยึดหลักความเป็นเอกภาพในนโยบายและรูปแบบหลักที่เป็นอยู่ แต่ให้มีความหลากหลายของวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เอื้อให้ผู้เรียนที่มีข้อจำกัดได้มีโอกาสเรียนรู้ได้ และควรมีการกำหนดแนวคิดพร้อมทั้งศึกษาความเป็นไปได้ในเชิงลึกต่อไป

แต่ถ้ามีการปรับระบบการเรียนการสอนจากแบบไตรภาคหรือแบบทวิภาคที่เป็นเดิมนั้น เป็นแบบหลากหลายรูปแบบการเรียนการสอน ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอาจพิจารณาได้หลายมิติ ทั้งด้านบริบทของสถาบันอุดมศึกษา มิติทางสังคม มิติทางโครงสร้างการบริหารจัดการอุดมศึกษา มิติการบริหารจัดการภายในแต่ละสถาน มิติทางด้านปัจจัยป้อน ส่วนผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้สอน

4. แนวทางปรับปรุงรูปแบบการบริหารการศึกษา

คณะผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางที่จะนำไปสู่การปรับระบบและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแนวคิดการปฏิรูปการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งพอสรุปได้ 3 ประเด็นใหญ่ๆ คือ แนวทางการปรับระบบจากระบบการสอนเดี่ยวไปสู่ความหลากหลาย การกำหนดเกณฑ์การปรับระบบการเรียนการสอน และการศึกษาแนวลึกและกว้างถึงผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น